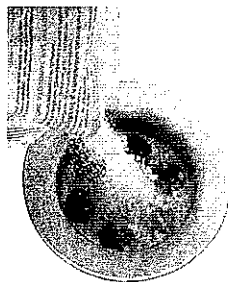

10. Wodorotlenki

Fot. 42. Wodorotlenek sodu reaguje z tłuszczami, dlatego skutecznie usuwa tłuste zanieczyszczenia zgromadzone w rurach.

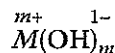
Podstawowym składnikiem środków stosowanych do udrożniania rur odprowadzających ścieki komunalne jest wodorotlenek sodu (fot. 42.).

■ Jak są zbudowane wodorotlenki?

Wodorotlenki to związki chemiczne utworzone przez trzy różne pierwiastki chemiczne:

- ▶ wodór,
- ▶ tlen,
- ▶ metal.

Wodorotlenki są zbudowane z kationów metalu i anionów wodorotlenkowych. Ich wzór ogólny ma postać:

gdzie:

M^{m+} – kation metalu,

$m+$ – ładunek kationu metalu,

OH^- – anion wodorotlenkowy,

$(1-)$ – ładunek anionu wodorotlenkowego; wartości 1 nie zapisuje się przy znaku ładunku.

Plan rozwiązywania

1. Zapisz symbole chemiczne pierwiastków w kolejności odwrotnej do podanej w nazwie związku chemicznego.
2. Ustal wartościowość pierwiastka i anionu wodorotlenkowego.
3. Zapisz wartościowość nad symbolami chemicznymi pierwiastka i anionu wodorotlenkowego.
4. Przepisz wartościowość po przekątnej, aby powstały indeksy stechiometryczne.
5. Napisz wzór związku chemicznego.

PRZYKŁAD

Jak ustalić wzór sumaryczny wodorotlenku na podstawie jego nazwy?

Napisz wzór sumaryczny wodorotlenku żelaza(III).

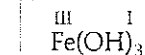
1. żelazo: Fe, anion wodorotlenowy: OH^-

2. wodorotlenek żelaza(III) ← wartościowość żelaza

Wartościowość anionu wodorotlenowego zawsze wynosi I.

3. W indeksach stechiometrycznych stosuj cyfry arabskie: $\text{Fe} \overset{\text{III}}{\text{O}} \overset{\text{I}}{\text{H}}$.

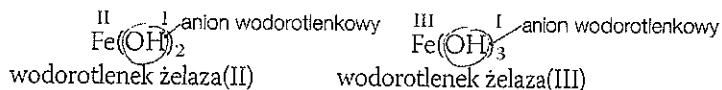
4. Indeksów stechiometrycznych o wartości 1 nie zapisuje się we wzorze.

5. Indeks stechiometryczny dotyczy całego anionu wodorotlenkowego, więc anion wodorotlenkowy zapisuje się w nawiasie.

6. Wzór sumaryczny wodorotlenku żelaza(III) to Fe(OH)_3 .

■ Jak tworzy się nazwy wodorotlenków?

Nazwy wodorotlenków tworzy się według takich samych zasad jak nazwy tlenków. Nazwa każdego wodorotlenku **rozpoczyna się od słowa „wodorotlenek”**, do którego **dodaje się nazwę metalu** tworzącego dany wodorotlenek i – jeśli to konieczne, bo metal tworzy kilka wodorotlenków – wartościowość metalu zapisaną w nawiasie:

■ W jaki sposób można otrzymać wodorotlenki?

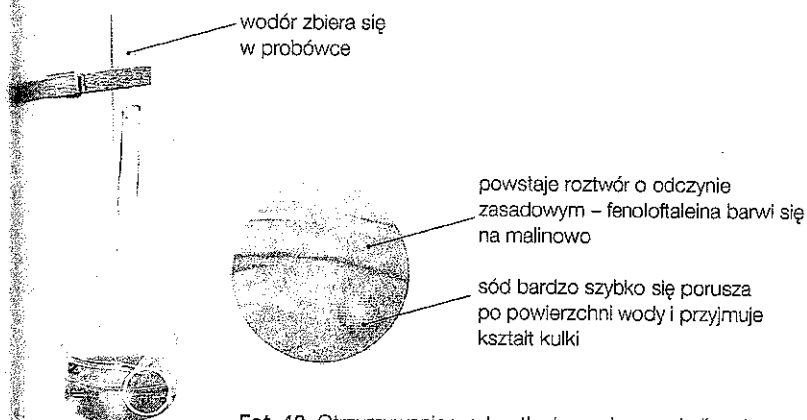
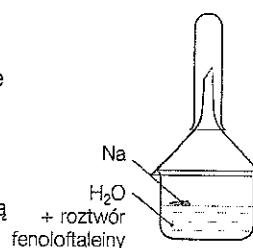
Doświadczenie 5. NaOH

Otrzymywanie wodorotlenku sodu w reakcji sodu z wodą

Odczynniki: sól, roztwór fenoloftaleiny, woda destylowana.

Szkło i sprzęt laboratoryjny: krystalizator, lejek, probówka, pęseta, bibuła, nóż, łuczywo.

Instrukcja: Sól wyjmij z pojemnika pęsetą, dokładnie osusz bibułą i odetnij nożem mały kawałek. Resztę sodu wóź z powrotem do pojemnika z naftą, a odcięty kawałek wrzuć do krystalizatora z wodą i fenoloftaleiną. Krystalizator przykryj lejkiem z probówką (schemat). Po zakończeniu reakcji chemicznej wykonaj próbę na obecność wodoru w probówce. Zbliź zapalone łuczywo do wylotu probówki.

Fot. 43. Otrzymywanie wodorotlenku sodu w reakcji sodu z wodą.

Obserwacje: Sól (fot. 43.) gwałtownie porusza się po powierzchni wody. Roztwór barwi się na malinowo. Zebrany w probówce gaz spala się z charakterystycznym dźwiękiem przypominającym szczeknięcie.
Wniosek: Sól reaguje z wodą i tworzy się produkt o odczynie zasadowym – świadczy o tym malinowa barwa roztworu.

Podczas reakcji sodu z wodą wydziela się energia na sposób ciepła – jest to więc reakcja egzoenergetyczna.

Doświadczenie 6. NaOH

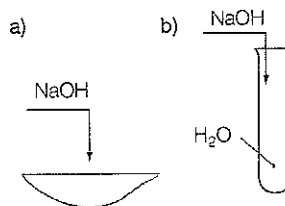
Badanie właściwości wodorotlenku sodu

Odczynniki: środek do udroźniania rur zawierający wodorotlenek sodu, woda destylowana.

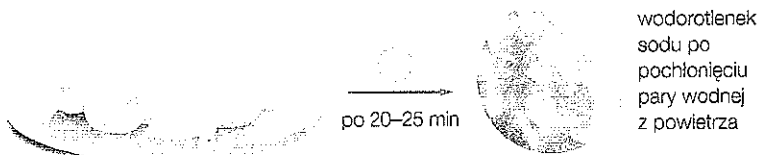
Szkło i sprzęt laboratoryjny: szkiełko zegarkowe lub szalka Petriego, probówka, bagietka szklana, termometr.

Instrukcja: a) Na szkiełku zegarkowym umieść kilka granulek wodorotlenku sodu. Zapamiętaj ich wygląd (możesz zrobić zdjęcie). Przyjrzyj się im ponownie po 20–25 min (możesz wykonać drugie zdjęcie i porównać je z pierwszym).

b) Do probówki dodaj wodę destylowaną (ok. $\frac{1}{3}$ objętości probówki). Zanotuj jej temperaturę. Następnie dodaj do wody kilka granulek wodorotlenku sodu. Wyjmij termometr. Wymieszaj zawartość probówki bagietką. Zmierz temperaturę roztworu i porównaj ją z temperaturą wody na początku doświadczenia.

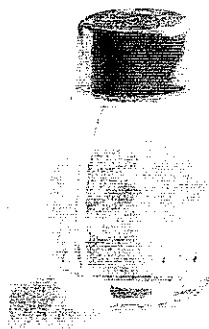
Rozpuszczanie NaOH w wodzie pochłoniętej z powietrza to zjawisko egzoenergetyczne.

Fot. 47. Wodorotlenek sodu rozpuszcza się w wodzie wchłoniętej z powietrza.

Obserwacje: Granulki wodorotlenku sodu po kilku minutach „rozpływają się” (fot. 47.). Wodorotlenek sodu rozpuszcza się w wodzie, a probówka się rozgrzewa.

Wniosek: Stały wodorotlenek sodu „rozpływa się” wskutek wchłaniania wilgoci (pary wodnej) z powietrza.

Chemia w akcji

Ziarna ryżu umieszczone w solniczce chronią sól przed pobieraniem wilgoci z powietrza i zbryleniem (fot. 48.).

Fot. 48. Ryż ma właściwości higroskopijne – zdolność pochłaniania wilgoci.

Rozpuszczaniu tego związku chemicznego towarzyszy wydzielanie energii na sposób ciepła.

Zjawisko wchłaniania wilgoci przez substancję nazywa się **higroskopijnością**. Wykazują ją też inne związki chemiczne, np. kwas siarkowy(VI).

Podczas rozpuszczania dobrze i trudno rozpuszczalnego wodorotlenku w wodzie powstają aniony wodorotlenkowe, które bardzo silnie oddziałują z cząsteczkami wody, czemu towarzyszy wydzielanie się dużej ilości ciepła.

■ Jakie właściwości mają wodorotlenki amfoteryczne?

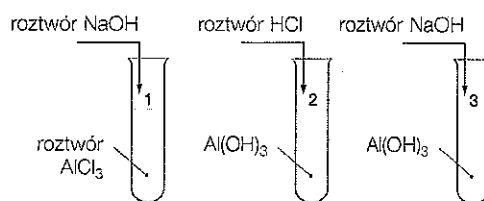
Doświadczenie 7.

Otrzymywanie wodorotlenku glinu i badanie jego właściwości amfoterycznych

Odczynniki: rozcieńczony roztwór wodorotlenku sodu, rozcieńczony kwas chlorowodorowy, roztwór chlorku glinu.

Szkło i sprzęt laboratoryjny: probówki, pipeta lub wkrapłacz.

Instrukcja: Do probówki 1. z niewielką ilością roztworu chlorku glinu wkrapłaj roztwór wodorotlenku sodu aż do pojawienia się osadu. Roztwór zdekantuj – zlej ciecz z nad osadu. Osad rozdziel do probówek 2. i 3. Następnie do probówki 2. wkrapłaj kwas chlorowodorowy, a do 3. – roztwór wodorotlenku sodu (schemat).

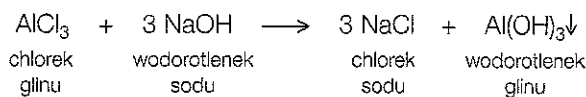

Fot. 49. Wodorotlenek glinu.

Obserwacje: W probówce 1. strącił się biały osad (fot. 49.). Zarówno po dodaniu kwasu (probówka 2.), jak i zasady (probówka 3.) osad znikną i powstaje bezbarwny, klarowny roztwór.

Wnioski: Chlorek glinu reaguje z wodorotlenkiem sodu, tworząc praktycznie nierozpuszczalny w wodzie wodorotlenek glinu (probówka 1.). Wodorotlenek glinu reaguje zarówno z kwasem (probówka 2.), jak i zasadą (probówka 3.), zatem jest **związkiem amfoterycznym**.

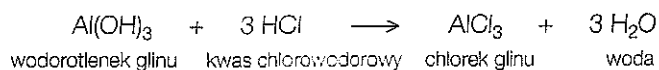
W doświadczeniu 7. zachodzą trzy reakcje chemiczne. Pierwszą z nich jest strącanie wodorotlenku glinu:

Wodorotlenki amfoteryczne reagują zarówno z kwasami, jak i zasadami.

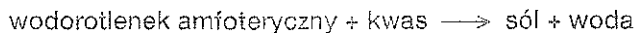
↓ produkt strąca się jako osad

W reakcji wodorotlenku amfoterycznego z kwasem wodorotlenek ulega rozтворzeniu i powstaje sól, np.:

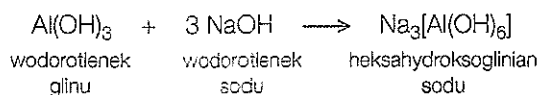

Ogólny zapis otrzymywania soli w reakcji wodorotlenku amfoterycznego z kwasem ma postać:

reakcja wymiany

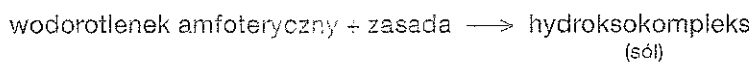

W reakcji wodorotlenku amfoterycznego z zasadą powstaje **hydroksokompleks (sól)**, np.:

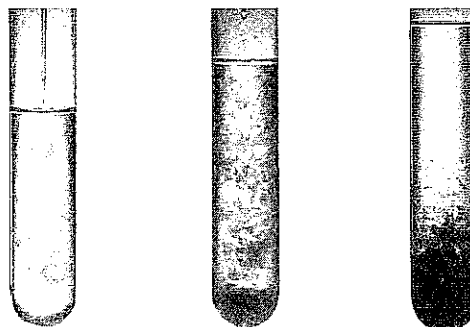

Ogólny zapis otrzymywania soli w reakcji wodorotlenku amfoterycznego z zasadą ma postać:

reakcja syntezy

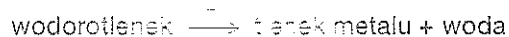

Wodorotlenki, np. praktycznie nierozpuszczalne w wodzie wodorotlenek miedzi(II) lub wodorotlenek żelaza(III) (fot. 50.), mogą **ulegać rozkładowi** (reakcja analizy) pod wpływem podwyższonej temperatury. W wyniku tej reakcji chemicznej otrzymuje się tlenki metali.

Fot. 50. Kolejne etapy otrzymywania praktycznie nierozpuszczalnego w wodzie wodorotlenku żelaza(II).

Ogólny zapis rozkładu wodorotlenku ma postać:

jeden substrat $\rightarrow$ kilka produktów

Na przykład:

